

Авдєєв Олександр Сергійович

аспірант 1 року навчання

спеціальність – 034 Культурологія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

asavdeyev@gmail.com

Науковий керівник: Тормахова Анастасія Миколаївна

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри етики, естетики та культурології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ВІЙНА ЯК КАТАЛІЗАТОР ЗМІН ГУМОРИСТИЧНИХ НАРАТИВІВ:

АНАЛІЗ СТЕНДАПУ СЕРГІЯ ЛІШКА

У контексті повномасштабної війни в Україні гумор набуває не лише функції розваги, а й стає інструментом психологічного захисту, засобом соціальної критики та каналом комунікації з аудиторією, яка переживає травматичні події. Війна змінює способи подачі жартів, тематику виступів і саму природу гумористичного нарративу. Особливо яскраво це проявляється в українському стендапі жанрі, який відзначається гострою реакцією на суспільно-політичні події

Згідно з дослідженням Конела Кондрена, гумористичні наративи – це розповіді, що використовують гумор для передачі досвіду, критики або рефлексії над соціальними явищами. Вони можуть включати анекдоти, жарти, сатиру та інші форми, які дозволяють аудиторії осмислювати складні теми через призму гумору. Такі наративи виконують кілька функцій: зняття напруги,

соціальна критика, об'єднання спільноти та адаптація до нових реалій. У контексті війни гумор стає також засобом адаптації та колективного переживання [6].

Стендап-комедія, як жива форма гумористичного мистецтва, відреагувала на ці зміни миттєво, а одним із найбільш виразних прикладів цієї трансформації є творчість Сергія Ліпка – коміка, військового, фронтового репортера й очевидця подій. До повномасштабного вторгнення 2022 року гумор Ліпка був переважно побутовим, соціально-спостережливим, із характерною інтелектуальною іронією. З початком війни він радикально змінюється: тематика стендапів фокусується на військовому досвіді, фронтовому побуті, ситуаціях виживання, зміненій реальності. Цей зсув не просто змінює тему жарту – він змінює функцію гумору. Тепер це не втеча від реальності, а форма її осмислення. Під час повномасштабного вторгнення Сергій зробив п'ять сольних виступів: в березні 2022 «Водій НомерОбслуги» [2], в листопаді 2022 «стендап концерт у Жовтневому» [5], в червні 2023 «Стендап концерт у будинку кіно» [4], в жовтні 2023 «Сольний стендап концерт на «Сцені 6» [3] і жовтні 2024 «Складний, але контрольований стендап концерт» [1].

Сольний стендап «Водій НомерОбслуги» початку повномасштабного вторгнення характеризується оптимізмом, а також характерним поглядом «буду жартувати про війну, але варто пам'ятати, що війна це жахливо. Я можу жартувати лише про досвід поневіряння однієї людини з Білогородки» [2]. Сергій Ліпка у своїх виступах майстерно поєднує особисті історії з актуальними темами, війною, мобілізацією та гендерними ролями. Його гумористичні наративи не лише відображають зміни в суспільстві, а й сприяють формуванню нових колективних уявлень. У перші дні повномасштабного вторгнення Сергій іронізує над власною неготовністю: «У мене військова спеціальність – водій, але прав немає. Я міг знищити росню... морально» [2]. Це гумор на межі абсурду: жарт базується на контрасті між високим

очікуванню (служити на війні) і низькою реальністю (відсутність навичок, абсурдні ситуації з повістками). Такий гумор допомагає не тільки самому коміку, а й аудиторії адаптуватися до жаху через сміх. У кінці монологу Сергій поступово переходить від веселих історій до відчуття втоми, замкнутості, абсурду і непевності, як-от у моменті на Шулявській: «Затхле повітря, купа тварин і дітей... При всій повазі, але хотілося вибратись» [2]. І хоча це подано жартома, відчувається втома, тиск і спроба зберегти гідність через гумор. Саме така трансформація – від веселого нарративу до тонкої іронії – демонструє, як досвід війни «дорослішає» в розповіді.

Коли Ліпко зрештою доходить до служби, гумор більше структурований, чітко сцентрований, наповнений армійськими парадоксами: «Найяскравіше – це як командир дає ПТРК і каже: дивись – це перед, це зад... або навпаки. Подивись на YouTube» [2]. Це вже окопний гумор, чорна іронія, де жарт не тільки з життя, а з самої військової машини, її абсурдної невідповідності. «Я прокидався вночі, щоб плакати, але не плакав. А зараз – плачу під кожне відео Зеленського», - говорить Сергій. Його слова - це емоційна кульмінація гумористичного нарративу. Його жарт уже не для сміху, а для спільного проживання досвіду. Гумор стає щирою формою внутрішньої трансформації.

Ліпко наголошує на власному, суб'єктивному досвіді, уникаючи узагальнень: «Я можу говорити тільки про свій суб'єктивний досвід... не ототожнюйте мене з усіма Збройними силами». Це важливе зміщення від «всезнаючого коміка» до «чесного солдата», що розповідає про свій шлях і відчуття. Така щирість формує довіру й створює глибший контакт із глядачем.

У сучасній українській культурі формується новий тип коміка – свідка, який не просто говорить про війну, а є її учасником. Ліпко виступає не лише як гуморист, а як солдат, що пережив страх, абсурд, втому і біль. Його жарт – це форма внутрішнього опору, що створює ефект довіри. Глядач не сміється над героєм, а сміється разом із ним, ідентифікуючи себе з його болем і досвідом.

«Коли я воював, я бачив групу гусей. Я не міг дати координати. Я сиджу і думаю: Гусі....! Росіяни – залишайтеся!» [5]. Ліпко починає з сюрреалістичної сцени: група гусей стає несподіваною перешкодою для удару. Це не просто «випадкова смішна ситуація» - це глибокий контраст між абсурдом і смертю. Жарт працює тому, що ситуація надто реальна, занадто болюча і тому переведена у площину фарсу, аби глядач міг її витримати. Сергій Ліпко активно використовує абсурд як форму критики і як захисний механізм. Безглуздість ситуацій (від армійської бюрократії до фронтового побуту) подається в дусі сюрреалістичного реалізму. У таких моментах гумор не знецінює травму, а навпаки – дозволяє глядачеві прожити її без руйнування. Сергій каже: «Запасні скельця? Я хотів дзвонити в Міноборони. А потім приїжджаю додому, а вони в коробці!» [3].

Після 2022 року коміки почали говорити на теми, які раніше здавалися табуйованими: смерть, деморалізація, внутрішня корупція, дезорієнтація в тилу. Із Сергія Ліпка зникає пафос героїзації. Замість нього – жива людина, яка боїться, помиляється, втомлюється. Саме така чесність формує нову етику гумору, де сміх - це визнання вразливості. «Я знаю, коли демобілізуюсь. У законі написано: 60 років. 2054 рік! Сержант Ліпко кладе катілок – і додому!» [5].

В його виступах відбувається переосмислення традиційного нарративу «гордості за участь у війні»: «Дід, благаю, перестань розповідати, де ти був під час війни». Сергій подає цю ідею не через героїзацію, а через перенасичення досвідом, який болить, не відпускає, коли хочеться виговоритись, але слухати це вже ніхто не може. Це не просто жарт, а відображення посттравматичної дійсності [3].

В його стендапах спостерігається комедійний вибух, коли навіть побутові речі стають інструментом ідентичності, перетворення реальності. Це декомунізація не лише пам'ятників, а й котів, квартир, назв, жартів, страхів і

надій. Це не просто жаль, а українська трагедія героя. Ліпка не героїзує себе, він чесно каже: я не мріяв про це, я не рвуся на генерала, але я тут, бо треба. «Дрон, який, сподіваюсь, наш... і зараз нічого не буде скидати». Це останній рядок стендапу – абсурд, який накладається на бойовий досвід [3].

Стендапи Ліпка перетворюються на своєрідні хроніки сучасної війни. Він фіксує не лише події, а й зміну суспільного настрою: від мобілізаційної єдності – до зневіри, від героїчної риторики до критичної рефлексії, від сміху – до мовчазного плачу. Він каже: «Колись запитували: ким ви були до війни? Вчителем? Кулеметником! Зараз це вже не дивує. Це просто війна» [1]. Для військових та цивільних гумор стає однією з форм колективного виживання. Через жарт Ліпка створює «психологічний клапан» для розвантаження, де можна відкрито говорити про болюче. Його виступи – групова терапія для нації, яка щодня балансує на межі. «Я був військовим ще з 12 років. Просто з перервами на стендап і юриспруденцію» [5].

У своїх виступах Сергій Ліпка прямо говорить про зміни, що відбулися у ставленні аудиторії до нього після початку його служби в армії. В його стендапі можна почути наступне: «Коли ти виходиш і кажеш, що ти військовий, в залі одразу з'являється фантомна повістка». Це тонке, іронічне, але глибоко соціальне спостереження, яке відображає загальну напруженість у суспільстві щодо теми мобілізації. Ліпка використовує метафору ведмедя в лісі, щоб показати страх, параліч та уникання, які виникають у чоловічої частини публіки [1]. Цей момент демонструє, як гумор у воєнний час перестає бути нейтральною розвагою, стаючи подразником, що торкається особистого навіть травматичного досвіду глядача.

Фраза Сергія - «ви відповідаєте за людину, яку приручили до ЗСУ» - це парафраз відомого вислову Екзюпері про відповідальність за тих, кого приручили [1]. Проте тут вона набуває військового і мобілізаційного сенсу: слово коміка впливає на долі, а отже на життя. Такий гумор не просто викликає

сміх, він надихає, формує вибір і підкріплює рішення. Вислів на кшталт - «зараз супер народна війна - воюють представники всіх спеціальностей» [1], - ще один важливий маркер: комік говорить про всеукраїнську мобілізацію не як обов'язок, а як явище єдності. Це дозволяє його жартам працювати як контрнарратив до зневіри, цинізму, російських ПСО. «Раніше був учителем, тепер вчить росню вмирати» [1] - тут гумор працює на деконструкцію медійного пафосу, формуючи замість нього нову норму: не героїзм заради заголовків, а повсякденна, масова, реальна участь у війні.

Отже, війна суттєво вплинула на структуру та функції гумористичних нарративів в українському медіапросторі. У випадку стендапу Сергія Ліпка бачимо глибоку еволюцію: його тексти перетворюються на своєрідний хронікон війни, де гумор - це і спосіб висловити травму, і зброя проти ворога, і місток порозуміння між військовими та цивільними. Такий гумор – щирий, жорсткий, часом цинічний, що більше не прагне «усім догодити», а натомість говорить від імені свого досвіду.

Список використаних джерел

1. Підпільний Стендап. СЕРГІЙ ЛІПКО - СКЛАДНИЙ, АЛЕ КОНТРОЛЬОВАНИЙ СТЕНДАП КОНЦЕРТ І Підпільний Стендап 2024, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SwdyJp4e2bs> (дата звернення: 17.04.2025).

2. Підпільний Стендап. Сергій Ліпко - сольний стендап концерт "Водій НомерОбслуги" | Стендап у бомбосховищі, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zwFiLLqn9gs> (дата звернення: 17.04.2025).

3. Підпільний Стендап. СЕРГІЙ ЛІПКО - СОЛЬНИЙ СТЕНДАП КОНЦЕРТ НА "СЦЕНІ 6" І Підпільний Стендап [ENG SUBS], 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O5mifB9gv9o> (дата звернення: 17.04.2025).

4. Підпільний Стендап. СЕРГІЙ ЛІПКО - СТЕНДАП КОНЦЕРТ У БУДИНКУ КІНО [ENG SUBS] Підпільний Стендап 2023, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Uv07N8jDuoU> (дата звернення: 17.04.2025).

5. Підпільний Стендап. Сергій Ліпко - стендап концерт у Жовтневому [ENG SUBS] Підпільний Стендап, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uguGXIE0rzE> (дата звернення: 17.04.2025).

6. Condren C. Humour as umbrella term: some implications of a classifier. The European Journal of Humour Research. 2024. 12(4) 21–32. URL: <https://europeanjournalofhumour.org/ejhr/article/view/925/804> (date of access: 17.04.2025).

Родіна Євгенія Дмитрівна

керівник ГО «Простір сили особистості «Бала-простір»

м. Дніпро, Україна

yevgeniya108rodina@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ВИРОБІВ У ЯКОСТІ ЗАСОБІВ АРТТЕРАПІЇ ДЛЯ РОБОТИ З ПОКРАЩЕННЯМ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Психічне здоров'я людини потребує особливої уваги у житті сучасної людини. Проблеми адаптації переходять у проблеми трансформації у швидкоплинному сучасному просторі. Крім теоретичного осягнення означених питань, більшої важливості набуває практична сфера – віднайдення засобів, які допоможуть подолати тривожність, фрустрацію, зацикленість мислення на або вже здійсненому негативному досвіді, або страху що він станеться.

Власні переживання, породжені негативними стратегіями мислення зациклюють людину на хибній логіці, коли негативні конструкти не дають